

УДК 377:371.123

**ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНІКА ВИКЛАДАЧА ПРОФЕСІЙНО-
ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ****Микола Вовковінський****кандидат педагогічних наук, старший
науковий співробітник лабораторії
професійної орієнтації і виховання
ІПТО НАПН України*

Отримано статтю 15.01.2013р. Затверджено до друку 12.02.2013р.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:педагогічна техніка,
педагогічні здібності,
артистичні здібності,
науковий пошук,
творчість,
педагогічне
дослідження.**Реферат**

Педагогічна техніка є основою в роботі викладача і найяскравіше відображає його схильність до педагогічної діяльності. На цьому наголошували К. Станіславський і С. Шацький, які вказували на необхідності викладача володіти педагогічною технікою. Іншими словами, майстерність – це мистецтво діяти технічно й досконало. Тому жодне мистецтво не може бути повноцінним, якщо воно не спирається на відповідну техніку. Такий підхід стосується і педагогічної діяльності. Засвоєння викладачем педагогічної техніки, повинно стати ніби своєрідною «з'єднувальною ланкою» на шляху творчого оволодіння педагогічною професією в результаті об'єднання його пізнавальних потреб та інтелектуальних можливостей. Це також сприяє повноцінному становленню твочої особистості викладача ПТНЗ та стимулює його педагогічну діяльність до наукового пошуку, адже педагогічна техніка – завжди творчість, максимальне застосування здібностей, творче переосмислення результатів своєї праці. Таким чином, педагогічна техніка із застосуванням елементів мистецтва є однією з основних складових педагогічної майстерності.

Вступ

В ідеалі, будь-яку роботу можна довести до мистецтва техніки, або іншими словами, це – техніка, доведена до витонченості мистецтва. Коли поєднується наука, професіоналізм і техніка, то досягається висока результативність відповідного напрямку діяльності людини. Проте техніка виконання тієї або іншої роботи є основою, яка пов'язує науку і професіоналізм. У педагогічній роботі такою сполучною ланкою є педагогічна техніка викладача. На цьому наголошував К. Станіславський, який вказував, що техніка є стрижнем у творчій роботі і заперечувати її можуть тільки дилетанти [26, с.403, 406, 409]. Відомий педагог С. Шацький стверджував, що «відсутність техніки є наше загальне лихо» [22, с.80]. Як підсумок, звучать слова А. Макаренка про те, що «педагогічну майстерність можна розвинути до високого ступеня досконалості, майже до ступеня техніки» [13, с.169], які вказують на те, що техніка і мистецтво нерозривні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Темі педагогічної техніки присвячено досить багато досліджень. Найбільш значущими з них є дослідження О. Булатової, В. Гузеєва, І. Зязюна, В. Кан-

e-mail: ipto_info@ukr.net

Калика, А. Маркової, В. Миндикану, Т. Маркар'ян та ін. Проте питанню розвитку й формування елементів педагогічної техніки викладачів ПТНЗ приділено недостатньо уваги.

Мета статті

Підтвердити важливість застосування педагогічної техніки як одного з провідних компонентів педагогічної майстерності викладача ПТНЗ. Показати, що володіння педагогічною технікою створює передумови для наукового пошуку як педагогічного мистецтва та подолання труднощів у вихованні учнів.

Виклад основного матеріалу

Свідомий вибір професії викликає бажання творчого ставлення учнів до праці і залежить від свободи дій викладача, тобто відповідної ефективної методики його роботи, в результаті якої на уроці створюються такі ситуації, в ході яких учні самостійно можуть навчитися вирішувати пізнавальні проблеми. Одним із таких засобів, поряд із теоретичною і методичною підготовкою викладача, з однієї сторони, та практичною – з іншої, є набуття ним необхідних основ педагогічної техніки, яка стає ніби своєрідною «з'єднувальною ланкою» на шляху творчого оволодіння педагогічною професією в результаті об'єднання його пізнавальних потреб та інтелектуальних можливостей, які, безумовно,

*** Контактні дані**

Тел.: 252-71-75, 252-74-83
Факс: 259-45-53

дадуть поштовх до наукового пошуку. Якщо зобразити це графічно, то отримаємо рис. 1. Як видно з рис. 1, творче ставлення до праці і мотивація успіху підсилюють пізнавальну потребу, тому що вона, за С. Занюком, є «чинником успіху діяльності» [9, с.9] і разом з інтелектуальними можливостями заохочує свідомий вибір професії або прискорює усвідомлення соціальної ролі обраної професії і, в кінцевому результаті, приводить до вищого рівня пізнання – набуття творчих і дослідницьких умінь. Педагогічне дослідження – це вищий рівень наукового вивчення навчального процесу з метою його удосконалення. У педагогіці це стосується проведення уроків, у процесі яких відбувається передача відповідних знань учням, завдяки провідним здібностям викладача: комунікативність – здатність спілкуватися, товариськість тощо; перцептивні здібності – «професійна дача до педагогічної діяльності, серед них: кому пильність, емпатія, педагогічна

інтуїція»; динамізм особистості – «здатність до вольової дії і логічного переконання»; «емоційна стійкість»; «оптимістичне прогнозування» – проектування навчально-виховних занять з оптимістичним нахилом; «креативність» – здатність до творчості (Н. Тарасевич) [17, с.13-14; 27, с.44-45]. Це вимагає від викладача застосування елементів артистизму.

Для найповнішого вираження педагогічних здібностей викладач застосовує елементи артистизму в роботі, що оптимально співвідносяться з педагогічною технікою в контексті мистецтва.

Елементи акторського мистецтва у педагогічній діяльності викладача або так званий «артистизм» Д. Белухін [1], О. Булатова [2], О. Головенко [5] і О. Ковальчук [12] презентують як здатність яскраво-виразної передачі педагогічно доцільної емоції чи почуття, уміння персоналізовано уособлювати думку в образах, діях, словах, позиції.

Рис. 1. Структура становлення творчої особистості викладача ПТНЗ

Коли передача педагогічного впливу природними прийомами не приводить до відповідного результату, то викладачу, на їхню думку, потрібно застосовувати артистичні прийоми і включити додаткові можливості, відповідно до зміни ситуації у процесі навчально-виховної роботи. Тому артистизм також повинен бути притаманний в оптимальних межах кожному викладачу як один з елементів педагогічної техніки.

Гіппіус С., у свою чергу, узагальнив техніку акторського мистецтва, визначивши завдання тренінгу, що пов'язані з органами відчуттів, сенсорними уміннями, образною пам'яттю, механізмами мислення і пам'яті при підготовці акторів, має безпосереднє відношення до педагогічної техніки [4, с.309-343]. Отже, викладач повинен бути дещо особистістю артистичною або, за О. Булатовою, йому має бути притаманний «артистизм як професійна якість» [2, с.108]. Японський педагог Ібука Масару наголошує, що майстерний викладач, самовиховуючись, вміє імітувати поведінку учня та «артистично» і швидко набувати цього стану на момент «входження» в дану роль. У ці моменти викладач відчуває природність бажання такої діяльності, через те він стає набагато доступнішим учням [13, с. 9-10]. У свою чергу, Р. Скульський і Д. Писарев також зазначають, «що педагог творить «на людях», тому «його діяльність близька до артистичної» [24, с.87].

За результатами характерологічного опитувальника Леонгарда-Шмішека, «артистичним педагогам» характерні певні елементи (фантазування: здатність викладача до творчої уяви, «гіпертимність: часто піднесений настрій... і жадоба діяльності», «емотивність або сенситивність: підвищена чуттєвість..., багатство почуттів і емоцій», імпровізація: вміння учителя «за допомогою інтуїтивного пошуку... надати уроку характеру безпосереднього розвитку, «оживлення» його свіжими фарбами», які надають мові, жестам, поведінці викладача ефективності, колоритності, виразності, експресії [2, с.108,204].

Кан-Калик В. педагогічну імпровізацію називає «непідготовленою комунікацією», за допомогою якої викладач «оперативно й правильно оцінює ситуації і вчинки учнів... без попереднього логічного обмірковування». Імпровізація (непідготовлена комунікація) властива педагогам, налаштованим на творчу співпрацю з учнями, адже вона «набуває

принципового значення, оскільки неможливо запрограмувати всі варіанти спілкування» [10, с.135-136].

На думку В. Харкіна, «вчитель, який починає імпровізувати з домашньою заготовкою, раніше чи пізніше набуває здатності імпровізувати й без такої» [28, с.160]. Тому педагогічній імпровізації потрібно вчитися й продумувати її.

Разом з тим О. Булатова стверджує, що тільки екстраверти зможуть у повній мірі оволодіти артистизмом завдяки своїй високій емоційності, «багатству внутрішнього світу», що проявляється у «співчутті до переживань учнів», а в інтровертів «вироблення артистизму затруднене», оскільки в них недостатньо виражені дані якості, тому вони не завжди можуть бути успішними викладачами [2, с.115-116]. В. Симонов також характеризує портрет викладача за ознакою темпераменту, визначаючи сангвініків і флегматиків як таких, що мають оптимальні якості ідеального викладача. Однак і викладач-меланхолік може бути досить контактною людиною, успішно вести доручену справу, проявляти наполегливість і переборювати труднощі» [15, с.338-339]. Більше того, меланхолійний темперамент (інтроверт) навіть дужче схильний до співпереживання, оскільки йому притаманні «висока чуттєвість, м'якість, людяність, доброзичливість і здатність до співчуття», а флегматику – терпеливість, надійність тощо [7, с.59; 15, с.337-339; 16, с.417; 20, с.106-107].

Заг'язинський В. також зазначає, що на основі досліджень встановлено: викладачі, наділені «слабким типом нервової системи», стають «майстрами і творцями» [8, с.19]. Л. Проколієнко впевнена в тому, що «немає неповноцінних типів нервової системи, кожен тип темпераменту має свої позитивні сторони і величезні адаптивно-компенсаторні ресурси, що дає змогу особистості з будь-яким типом нервової системи оволодіти вершинами культури і професійної майстерності» [18, с.11]. Засновниця науки «соціоніка» А. Аугустинавічюте стверджує, що «при психологічно сприятливому кліматі індивіди за своєю зовнішньою активністю майже не відрізняються». Загострення негативних проявів («інтровертованість» або «екстравертованість») може відбуватися за несприятливих, дискомфортних психологічних умов [19, с.48]. Тому, застосовуючи амортизаційні методи особистісного розвитку, за В. Рибалкою [21, с.51], самоаналіз для підвищення емоційного тону, за Л. Хаббардом [27], а також враховуючи дослідження К.

Юнга, А. Аугустинавічюте, Т. Прокоф'євої [19, с.8-15, 52] та ін. у сфері екстраверсії-інтроверсії, інтроверти можуть успішно оволодівати елементами артистизму та іншими складовими педагогічної техніки.

Таким чином, на думку С. Єлканова, елементи акторського мистецтва «підтверджують доцільність використання досвіду театральної педагогіки і педагогіки інших творчих професій у

техніки створює вагомі передумови викладачу ПТНЗ в науковому пошуку. Це важливо, тому що елементи артистизму і педагогічна техніка – завжди творчість, що стимулює його до творчого переосмислення результатів своєї праці, піднімати її до рівня мистецтва застосування науки. Адже пізнання істини, як відомо, базується на глибокому проникненні в сутність проблеми, а не ґрунтується на вірі в авторитет. Останнє завжди призводить до

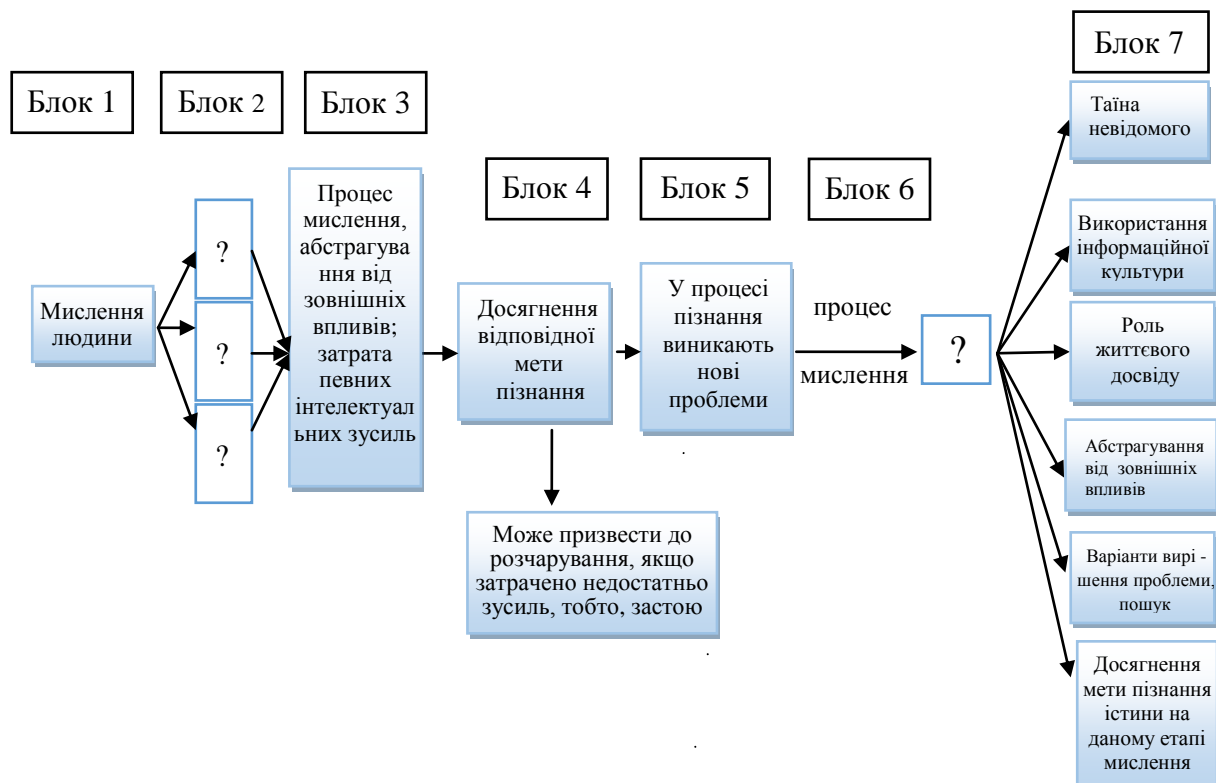

Рис. 2. Становлення творчого мислення особистості

підготовці викладацьких кадрів» [6, с.57]. Але тільки елементи, тому що підготовка викладача не може бути повністю підпорядкована «підготовці артистичних педагогів», оскільки педагогічні ВНЗ займаються професійною підготовкою педагогічних кадрів, а артистизм може бути лише елементом їхньої педагогічної техніки в контексті педагогічної майстерності. Це підтверджує В. Кан-Калик, який наголошує, що не потрібно «ототожнювати театральну й педагогічну творчість. Мова йде про можливість використання теорії театральності мистецтва для підвищення майстерності педагогічного впливу» [11, с.87].

Висновок

Отже, застосування викладачем усіх складових педагогічної техніки разом з елементами артистизму як однієї зі складових педагогічної

догматизму й застою, особливо в науці, яка «завжди живе динамікою, своїми змінними підходами до пояснення тих чи інших явищ природи» [3, с.12]. Тому творчість завжди передбачає свободу дій. Адже людське мислення характерне тим, що, розгадуючи таємниці природи, воно тим самим конкретизує наші уявлення про неї, зводить все до стрункої логічної послідовності, тобто до досягнення відповідної мети пізнання (блок 1, 2, 3, 4 рис. 2). Проте на відповідному етапі дослідження, шукаючи шляхів подальшого розгадування таємниць природи або вирішення певного завдання, перед людиною постають інші труднощі в пошуку правильного напрямку (блок 5, 6 на рис. 2).

Педагогічна техніка як складова педагогічної майстерності, сукупність професійних умінь вимагає від викладача ПТНЗ

свободи дій і відповідного мислення, сприяє гармонійному поєднанню його внутрішньої діяльності і зовнішнього вираження для подолання неминучих труднощів, які обов'язково постануть у роботі. Відповідно до цього В. Мерлін вказував, що «такий вічний ріст і розвиток ще не задоволених мотивів – необхідна умова суспільного розвитку» [15, с.239].

Тому, маючи в арсеналі своєї педагогічної діяльності навички педагогічної техніки разом з елементами артистизму і працюючи над їхнім удосконаленням, викладач буде в змозі подолати труднощі своєї педагогічної діяльності.

І хоча й педагогічна техніка є однією з основних складових педагогічної майстерності, як і будь-яка інша техніка (сукупність прийомів), володіння спеціальними способами (засобами) у

кожному виді діяльності і бере свій початок із виховання професійно важливих якостей та умінь викладача, однак вона може вважатися сформованою лише в тому разі, коли вона, гармонійно поєднуючись із його психолого-педагогічною, методичною й теоретичною підготовкою, розвиваючи і формуючи педагогічну майстерність, буде наближатися до ступеня **точності** техніки, підніметься до рівня мистецької дії у взаємовідносинах з учнями. У подальших дослідженнях варто розробити такі механізми, які б поруч із теоретичною, методичною та практичною підготовкою стали основою для повноцінного включення педагогічної техніки у процес підготовки викладача ПТНЗ.

Література

1. *Белухин Д.А.* Обучение будущих учителей основам актерско-сценических умений как составной части педагогической техники: автореф. дисс. ... канд. пед. наук: спец. 13. 00. 01 «Общая педагогика и история педагогики» / Д. А. Белухин. – М., 1990. – 16 с.
2. *Булатова О.С.* Педагогический артистизм: [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / Оксана Сергеевна Булатова. – М.: Академия, 2001. – 240 с.
3. *Волкова Н.П.* Професійно-педагогічна комунікація: [навч. посібник] / Наталія Петрівна Волкова. – К.: Академія, 2006. – 256 с.
4. *Гиппиус С.В.* Гимнастика чувств. Секреты развития психики: психологический тренинг / Сергей Васильевич Гиппиус. – М.: Олма-Пресс, 2003. – 351 с.
5. *Головенко О.М.* Система К. С. Станиславского в процессе формирования педагогической техники будущего учителя: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Олег Михайлович Головенко. – Луганськ, 1991. – 197 с.
6. *Елканов С.Б.* Основы профессионального самовоспитания будущего учителя: [учеб. пособие для студентов пед. ин-тов] / Самсудин Бутухович Елканов. – М.: Просвещение, 1989. – 189 с.
7. *Елканов С.Б.* Профессиональное самовоспитание учителя: кн. для учителя / Самсудин Бутухович Елканов. – М.: Просвещение, 1986. – 143 с.
8. *Загв'язинський В.І.* Педагогічна творчість учителя / В. І. Загв'язинський // Хрестоматія: педагогічна творчість і майстерність [укл. Н. В. Гузій]. – К.: ВПОР, 2000. – С. 13-20.
9. *Занюк С.С.* Психологія мотивації: [навч. посібник] / Сергій Степанович Занюк. – К.: Либідь, 2002. – 304 с.
10. *Кан-Калик В.А.* Вчителю про педагогічне спілкування / В. А. Кан-Калик // Хрестоматія: педагогічна творчість і майстерність; [укл. Н. В. Гузій]. – К.: ВПОР, 2000. – С. 128-142.
11. *Кан-Калик В.А.* Как овладеть элементами театральной педагогики / В. А. Кан-Калик; под ред. Л. И. Рувинского. – М.: Педагогика, 1987. – С. 87-107. – (Учителю о педагогической технике).
12. *Ковальчук О.М.* Формування педагогічної техніки засобами театральної педагогіки: навч. посібник / Ольга Миколаївна Ковальчук. – Ніжин: РВВУ ім. М.Гоголя, 2001. – 126 с.
13. *Масару И.* После трех уже поздно / Ибука Масару. – М.: Знание, 2000. – 192 с.
14. *Мерлин В.С.* Очерк интегрального исследования личности / Вольф Соломонович Мерлин. – М.: Педагогика, 1986. – 256 с.
15. *Общая психология* / [В.В. Богословский, А.В. Ковалёв, А. А. Степанов]; под ред. В.В. Богословского и др. – [3-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Просвещение, 1981. – 383 с.
16. *Общая психология* / [под ред. А.В. Петровского]; [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Просвещение, 1977. – 479 с.
17. *Основы педагогического мастерства: [учеб. пособие для пед. спец. высш. учеб. заведений]* [И.А. Зязюн, И.Ф. Кривонос, Н.Н. Тарасевич и др.]; под ред. И.А. Зязюна. – М.: Просвещение, 1989. – 302 с.
18. *Проколієнко Л.М.* Психологічні аспекти керування розвитком особистості в навчально-

виховному процесі / Л.М. Проколієнко // Психологія: республікан. наук.-метод. зб. – Вип. 27. – К.: Рад. шк., 1986. – С. 3-12.

19. *Прокофьева Т.Н.* Соционика. Алгебра и геометрия человеческих взаимоотношений: учебно-практическое пособие / Татьяна Николаевна Прокофьева.– [Изд. 2-е, стереотип].– М.: Алмаз, 2005.– 112 с.

20. Психологія: [підруч. для студ. вищих навч. закл.] / [Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.]; за ред. Ю.Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.

21. *Раченко І.П.* Принципи наукової організації педагогічної праці / І. П. Раченко // Хрестоматія: педагогічна творчість і майстерність [укл. Н. В. Гузій]. – К.: ВППОЛ, 2000. – С. 78-81.

22. *Рибалка В.В.* Особистісно центроване консультування клієнтів із патогенною психодинамічною неконгруентністю: метод. посіб. / Валентин Васильович Рибалка. – К.: Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України, 2005. – 74 с.

23. *Симонов В.П.* Педагогическая практика в школе: [учебно-методич. пособие] / Валентин

Петрович Симонов. – М.: Моск. психолог.-социал. институт, 2000. – 180 с.

24. *Скульський Р.П.* Навчатися бути вчителем / Р.П. Скульський // Хрестоматія: педагогічна творчість і майстерність [укл. Н.В. Гузій]. – К.: ВППОЛ, 2000. – С. 86-98.

25. *Станиславский К.С.* Моя жизнь в искусстве: собр. соч. в 8-ми т. / К. С. Станиславский. – М.: Искусство, 1954. – Т. 1. – 516 с.

26. *Тарасевич Н.М.* Педагогічна діяльність і педагогічна майстерність / Н.М. Тарасевич // Вища і середня пед. освіта. – 1989. – Вип. 14. – С. 42-46.

27. *Хаббард Л.Р.* Самоанализ: практическое руководство по самосовершенствованию / Л. Рон Хаббард. – М.: Нью Эра, 2004. – 324 с.

28. *Харкін В.М.* Педагогічна імпровізація: теорія і методика / В.М. Харкін // Хрестоматія: педагогічна творчість і майстерність [укл. Н.В. Гузій]. – К.: ВППОЛ, 2000. – С. 158-161.

Реферат

Педагогическая техника преподавателя профессионально-технического учебного заведения

Вовковинский Николай Иванович

*кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник
лаборатории профессиональной ориентации и воспитания Института
профессионально-технического образования НАПН Украины*

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

педагогическая техника,
педагогические
способности,
артистические
способности,
научный поиск,
творчество,
педагогическое
исследование.

Педагогическая техника является основой в работе преподавателя и ярко отражает его склонность к педагогической деятельности. Это отмечали К. Станиславский и С. Шацкий, которые указывали на необходимости преподавателя владеть педагогической техникой. Иными словами, мастерство - это искусство действовать технически и в совершенстве. Ни одно искусство не может быть полноценным, если оно не базируется на соответствующей технике. Такой подход касается и педагогической деятельности. Усвоение преподавателем педагогической техники должно стать как бы своеобразным «связующим звеном» на пути творческого овладения педагогической профессией в результате объединения его познавательных потребностей и интеллектуальных возможностей. Это также дает возможность полноценному становлению личности преподавателя ПТУ и стимулирует его педагогическую деятельность к научному поиску, так как педагогическая техника - всегда творчество, максимальное применение способностей, творческое переосмысление результатов своего труда. Таким образом, педагогическая техника с применением элементов искусства является одной из основных составляющих педагогического мастерства.

Abstract

Pedagogical technique of a vocational training school teacher

Vovkovinsky Mykola Ivanovych

*Ph.D. in Pedagogy, Senior research fellow of the
Laboratory for career guidance and training,
Institute of Vocational Education under the National
Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*

A pedagogical technique makes up a basis in a teacher's work because it represents his/her aptitude for pedagogical performance in the brightest way. It was especially stressed by

KEY WORDS:

pedagogical technique,
pedagogical and artistic
abilities,
scientific search,
creativity,
pedagogical research.

K. Stanislavsky and S. Shatsky who indicated that instead of calling a teacher for creation, it is better to teach him/her the skill to perform a particular pedagogical work which is called a pedagogical technique. In other words, mastery is an art to operate dexterously and perfectly. Therefore not a single art can be valuable unless it is based on an appropriate technique. Such approach, of course, touches upon pedagogical activity. Mastering the pedagogical technique by a teacher has to become a particular «connecting link» on the way of creative mastering a pedagogical profession as a result of his/her cognitive requirements and intellectual abilities integration. It also gives an opportunity for becoming a full-fledged creative personality of a vocational school teacher and for stimulation by pedagogical technique of scientific search as an art. Implication of all pedagogical technique components create important preconditions for involving a teacher in scientific search. It is essential as pedagogical technique always presents creation and maximal application of abilities which stimulate to creative reconsideration of the work results raising science implication on a step of art. Thus, pedagogical technique is one of basic constituents of pedagogical mastery, as well as any other technique is in every kind of activity. Work of teacher will bring him/her satisfaction and will be raised to the level of art action in mutual relations with students.

References

1. *Belukhin D.A.* Obuchenie budushchikh uchitelei osnovam aktersko-stsenicheskikh umeniy kak sostavnoi chasti pedagogicheskoi tekhniki: avtoreferat (Training the teachers-to-be the foundations of stage skills as constituents of pedagogical technique). Synopsis, Moscow, 1990, 16 p.
2. *Bulatova O.S.* Pedagogichesky artistizm (Pedagogical artistry). Moscow, 2001, 240 p.
3. *Volkova N.P.* Profesiino-pedahohichna komunikatsiya (Professional and pedagogical communication). Kyiv, 2006, 256 p.
4. *Gippius S.V.* Gimnastika chuvstv. Sekrety razvitiya psikhiki: psikhologicheskii trening (Gymnastics for senses. Secrets of mental development: psychological training). Moscow, 2003, 351 p.
5. *Golovenko O.M.* Sistema K.S. Stanislavskogo v protsesse formirovaniya pedagogicheskoi tekhniki budushchego uchitelia (System by K.S. Stanislavsky in process of pedagogical technique formation of a teacher-to-be). Dissertation, Lugansk, 1991, 197 p.
6. *Elkanov S.B.* Osnovy professionalnogo samovospitaniya budushchego uchitelia (Foundations of occupational self-discipline of a teacher-to-be). Moscow, 1989, 189 p.
7. *Elkanov S.B.* Professionalnoe samovospitanie uchitelia (Occupational self-discipline of a teacher). Moscow, 1986, 143 p.
8. *Zahviazynsky V.I.* Pedahohichna tvorchist' uchytelia (Teacher's pedagogical creativity). Khrestomatiya: pedahohichna tvorchist' i maisternist', Kyiv, 2000, pp. 13-20.
9. *Zanyuk S.S.* Psykholohiya motyvatsii (Motivation psychology). Kyiv, 2002, 304 p.
10. *Kan-Kalyk V.A.* Vchytelyu pro pedahohichne spilkuvannia (To a teacher about pedagogical communication). Khrestomatiya: pedahohichna tvorchist' i maisternist', Kyiv, 2000, pp. 128-142.
11. *Kan-Kalyk V.A.* Kak ovladet' elementami teatralnoi pedagogiki (How to master elements of drama pedagogy). Uchitelyu o pedagogicheskoi tekhnike, Moscow, 1987, pp. 87-107.
12. *Kovalchuk O.M.* Formuvannia pedahohichnoi tekhniki zasobamy teatralnoi pedahohiky (Pedagogical technique development by means of drama pedagogy). Nizhyn, 2001, 126 p.
13. Masaru I. Posle triokh uzhe pozdno (It is already late after three). Moscow 2000, 192 p.
14. *Merlin V.S.* Ocherk integralnogo issledovaniya lichnosti (Essay about integral research of an individuality). Moscow, 1986, 256 p.
15. *Bogoslovsky V.V., Kovaliov A.V., Stepanov A.A.* Obshchaya psikhologiya (General psychology). Moscow, 1981, 383 p.
16. *Petrovsky A.V.* Obshchaya psikhologiya (General psychology). Moscow, 1977, 479 p.
17. *Ziazyun I.A., Krivonos I.F., Tarasevich N.N.* Osnovy pedagogicheskogo masterstva (Pedagogical skills foundations). Moscow, 1989, 302 p.
18. *Prokolenko L.M.* Psykholohichni aspekty keruvannia rozvytkom osobystosti v navchalno-vykhovnomu protsesi (Psychological aspects of a personality development control in educational process). Psykholohiya: respublikansky naukovno-metodychnyi zbirnyk, Kyiv, 1986, Issue 27, pp. 3-12.
19. *Prokofieva T.N.* Sotsionika. Algebra I geometriya chelovecheskikh vzaimootnosheniy (Sociotics. Algebra and geometry of human interactions). Moscow, 2005, 112 p.
20. *Trofimov Y.L., Rybalka V.V., Honcharuk P.A.* Psykholohiya (Psychology). Kyiv, 2001, 560 p.
21. *Rachenko I.P.* Prynyspy naukovi orhanizatsii pedahohichnoi pratsi (Principles of pedagogical work scientific organization). Khrestomatiya: pedahohichna tvorchist' i maisternist', Kyiv, 2000, pp. 78-81.
22. *Rybalka V.V.* Osobystisno tsentrovane konsultuvannia klientiv iz patohennoyu psykhdynamichnoyu nekonhruentnistyu (Individuality focused consulting the clients having pathogenic psychodynamic incongruousness). Kyiv, 2005, 74 p.
23. *Simonov V.P.* Pedagogicheskaya praktika v shkole (Pedagogical practice at school). Moscow, 2000, 180 p.
24. *Skulsky R.P.* Navchatysia buty vchytalem (Learning to be a teacher). Khrestomatiya: pedahohichna tvorchist' i maisternist', Kyiv, 2000, pp. 86-98.
25. *Stanislavsky K.S.* Moya zhizn' v iskusstve (My life in art). Moscow, 1954, Vol. 1, 516 p.
26. *Tarasevych N.M.* Pedahohichna diyalnist' i pedahohichna maisternist' (Pedagogical activity and

pedagogical mastery). *Vyshcha i serednia pedahohichna osvita*, 1989, Issue 14, pp. 42-46.

27. *Khabbard L.R.* Samoanaliz: prakticheskoe rukovodstvo po samovershenstvovaniyu (Self-analysis: practical handbook on self-perfection). Moscow, 2004, 324 p.

28. *Kharkin V.M.* Pedahohichna improvizatsiya: teoriya i metodyka (Pedagogical improvisation: theory and methodology). *Khrestomatiya: pedahohichna tvorchist' i maisternist'*, Kyiv, 2000, pp. 158-161.

С.Алексєєва

Формування готовності учнівської молоді до вибору і
реалізації професійної кар'єри: від теорії до практики
